

A peer-reviewed open-access journal indexed in NepJol

ISSN 3021-9965 (Print)

Published by Okhaldhunga Campus, Okhaldhunaga, Koshi Province, Nepal

Article History: Received on May 2, 2024; Accepted on August 12, 2024

DOI: <https://doi.org/10.3126/oj.v1i2.69579>

ओखलढुंगा क्याम्पसमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

चोपलाल धमला

ओखलढुंगा क्याम्पस ओखलढुंगा

लेखक परिचय

यस लेखका लेखक चोपलाल धमला ([ID https://orcid.org/0009000595767996](https://orcid.org/0009000595767996)) ओखलढुंगा क्याम्पस ओखलढुंगामा कार्यरत सहायक प्राध्यापक हुनुहुन्छ। उहाँले त्रिभुवन विश्वविद्यालयबाट सन २००६ मा जनसंख्या विषयमा स्नातकोत्तर तह उत्तीर्ण गर्नु भएको छ। यस लेखको सम्बन्धमा लेखकलाई ओखलढुंगा क्याम्पसको ठेगानामा पत्राचार गर्न सकिनेछ। Email: dhamalac155@gmail.com

लेखसार

प्रस्तुत लेख ओखलढुंगा क्याम्पसमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग र यसको प्रभावकारिता सम्बन्धी शीर्षकमा गरिएको अध्ययनमा आधारित छ। क्याम्पसको कार्यालय व्यवस्थापन तथा सञ्चालन र शिक्षणमा सूचना, सञ्चार र प्रविधिका साधन र तिनको प्रयोगको वर्तमान अवस्था अध्ययन गर्नु र क्याम्पसको कार्यालय व्यवस्थापन तथा सञ्चालन र शिक्षण सिकाईमा सूचना तथा प्रविधिको प्रयोग गर्न आई परेका कठिनाईहरू, चुनौती र समाधानका उपायहरूको खोजी गरी सुझाउनु जस्ता प्रमुख उद्देश्यहरू राखी यो अध्ययन गरिएको थियो। यो अध्ययन गुणात्मक ढाँचामा केन्द्रित रही अध्ययन गरिएको छ। ओखलढुंगा क्याम्पसलाई उद्देश्य मुलक विधिबाट छनोट गरी अनुसन्धानकर्ता आफैले क्याम्पस व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष, क्याम्पस प्रमुख, प्राध्यापकहरू, कर्मचारी र केही विद्यार्थीहरूलाई खुल्ला प्रश्नावलीसगै अन्तरवार्ताबाट प्राथमिक तथ्यांक संकलन तथा आवश्यकता अनुसार द्वितीय तथ्यांकको लागि क्याम्पसका अभिलेखहरू, पुस्तक, लेख र रचना पत्रपत्रिका, इमेल इन्टरनेटबाट प्राप्त विवरण तथा सूचना र तथ्यांकलाई बिभिन्न शीर्षकबाट ओखलढुंगा क्याम्पस ओखलढुंगामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग र यसको प्रभावकारीताको वर्तमान अवस्था, सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्न आई परेका कठिनाईहरू र चुनौतीहरू र समाधानका उपायहरूलाई संक्षिप्त रूपमा प्रस्तुत गरिएको छ।

मुख्य शब्दावली : सूचना तथा सञ्चार प्रविधि, शैक्षिक पूर्वधार, सरोकारवाला, चुनौती, सिकाई उपलब्धी

पृष्ठभूमि

सूचना र सञ्चार प्रविधि भनेको सूचना सिर्जना संकलन प्रशोधन, प्रसारण र भण्डारण गर्ने तरिकालाई सहज बनाउन र कम्प्युटिङ र दुरसञ्चार प्रविधि, प्रणाली र उपकरणहरूको प्रयोग हो। यसमा सर्भरहरू, ल्यापटप कम्प्युटरहरू, र सफ्टवेयर एप्लिकेसन साथै टेलिफोन, इन्टरनेट, इन्टरनेट अफ थिंम्स (ICT) र मेटा भर्सलाई समर्थन गर्ने तारयुक्त र ताररहित सञ्चार प्रविधिहरू जस्ता कम्प्युटिङ प्रविधिहरू समावेश छन्। ICT को लक्ष्य भनेको सूचना पहुँच सुधार्नु र मानव देखि मानव, मानव देखि मेसिन र मेसिन देखि मेसिन सञ्चारलाई सजिलो र अधिक प्रभावकारी बनाउनु हो। (Margaret Rouse, 2023) सञ्चारका साधनका रूपमा अखवार, सिनेमा, इमेल, इन्टरनेट, पत्रपत्रिका, रेडियो, टेलिभिजन, वेबसाइट, पुस्तक, सिडी, डिभीडी, भिडियो क्यासेट कम्प्युटर जस्ता साधनलाई जनाउछ। यी सञ्चारका साधनहरू मध्ये आजभोलि कम्प्युटर नविनतम् र सबैभन्दा भरपर्दो र प्रभावकारी साधनको रूपमा स्थापित भएको छ। सूचना प्रविधि अन्तर्गत तथ्याङ्कको संकलन, त्यसको प्रशोधन र त्यसबाट प्राप्त नतिजाको प्रयोग साथै भविष्यमा आवश्यकता अनुसार त्यसको पुनः प्रयोगको लागि भण्डारण गरेर राख्ने गरी सूचनालाई सञ्चार प्रविधि सँग संयोजित रूपमा तयार पारिएको एकीकृत सञ्जालनै सूचना तथा सञ्चार प्रविधि हो। (के.सी. र शर्मा, २०७८) सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग मानव विकास गरेका हरेक क्षेत्रमा प्रयोग हुँदै आएको छ। त्यसमा पनि शिक्षा क्षेत्रमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको तिब्रतर रूपमा भइरहेको विकास र परिवर्तनलाई संलग्न गराउनु पर्ने आवश्यक छ। आजको शिक्षाले विश्व बजारमा प्रतिस्पर्धा गर्न सक्ने दक्ष जनशक्ति उत्पादन गर्नु जरुरी छ। कार्यालय व्यवस्थापन तथा विभिन्न कार्यहरूको सम्पादनका साथै शिक्षणलाई निरन्तरता दिन सूचना तथा सञ्चार प्रविधि (ICT) को प्रयोग जरुरी हुन्छ। सूचना तथा सञ्चार प्रविधिलाई शिक्षण विधि, सामग्री र प्रविधिको रूपमा प्रयोग गर्न सकिन्छ।

विश्वविद्यालयीय शिक्षाको सिकाइमा शैक्षिक स्तर दिनानुदिन घट्दै गएको परिप्रेक्ष्यमा शिक्षाको गुणस्तर कायम राख्न प्रशासनिक तथा लेखा कार्यलाई व्यवस्थिति र शिक्षण कार्यलाई प्रभावकारी बनाइनु पर्छ। सूचना, सञ्चार र प्रविधि युक्त सेवाले प्रशासनिक सेवा छिटो छरितो तथा भरपर्दो र कार्यालयलाई व्यवस्थित बनाउछ त्यस्तै प्रविधि मैत्री शिक्षण विधि तथा सामग्रीले शिक्षणलाई रोचक र प्रभावकारी बनाउछ। विश्वव्यापिकरण, उदारिकरण र प्रविधि मैत्री समाजको विकास संगै शिक्षा क्षेत्रमा सूचना तथा संचार प्रविधिको प्रयोगको महत्व दिनप्रतिदिन वढ्दैगएको छ। प्रतिस्पर्धात्मक युगमा विश्व बजारमा सुहाँउदो जनशक्ति उत्पादनका लागि आज सूचना तथा संचार प्रविधिको प्रयोग शैक्षिक संस्थामा गरिनु अपरिहार्यता छ।

सूचना प्रविधिको विश्व इतिहासलाई हेर्ने हो भने १९ औं शताब्दी भन्दा पहिले पत्राचार र रेडियोनै सञ्चारको प्रमुख माध्यमको रूपमा रहेकोमा १९ औं शताब्दी पछि चरणबद्ध रूपमा कम्प्युटरको विभिन्न पुस्ताहरूको विकास भएको पाईन्छ (अधिकारी, २०७८)। कम्प्युटरको नविनतम् प्रविधिको विकास संगै यसको क्षेत्रहरू पनि विस्तारै बढ्दै गएको पाईन्छ। यसै क्रममा सन् १९६९ मा अमेरिकाको रक्षा मन्त्रालय (डिपार्टमेन्ट अफ डिफेन्स) ले कम्प्युटरमा आधारित नविनतम् प्रविधि अर्पानेट (arpanet) को विकास गर्यो जसलाई आधुनिक इन्टरनेटको जननी मानिन्छ (कम्प्युटर शिक्षा, कक्षा ८ (२०७२)। नेपालमा वि.सं. २०२८ सालमा जनगणनाका लागि कम्प्युटरको प्रयोग गरिएबाट नै सूचना प्रविधिको विकास मान्न सकिन्छ। यस प्रविधिको निरन्तरको विकास संगै नयाँ नयाँ गुण तथा विशेषताहरू पनि जोडिँदै जाँदा यसले आधुनिक इन्टरनेटको रूप लिएको पाईन्छ। सन् १९९१ बाट ईन्टरनेट प्रयोगमा आम मानिसको पहुँच विस्तार भएसंगै विश्वव्यापी रूपमा सरकारी तथा गैरसरकारी

दुवै रूपबाट शिक्षा, स्वास्थ्य, सञ्चार लगाएतका क्षेत्रमा यसको प्रयोगमा ब्यापकता आएको देखिन्छ। नेपालमा पनि सन् १९९४ देखि इन्टरनेटको प्रयोग हुन थालेको पाईन्छ (अधिकारी, २०७८)। यसको प्रयोगलाई व्यवस्थित गर्न नेपाल सरकारले विभिन्न निकायहरू (जस्तै सूचना तथा प्रविधि मन्त्रालय, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, सूचना प्रविधि पार्क, सूचनाप्रविधि केन्द्र आदि) द्वारा विद्युतीय कारोवार ऐन २०६३, सूचना तथा सञ्चार प्रविधि नीति २०७२, आम सञ्चार नीति, दुर सञ्चार नीति लगाएतका नीतिगत दस्तावेजहरूको निर्माण तथा कार्यान्वयन गरेको पाईन्छ। (भट्टराई र जि.सी. २०७८)।

नेपालमा पहिलो पटक वि.सं. २०७३ सालमा खुला विश्वविद्यालयको स्थापना भएको छ जहाँ सूचना प्रविधिमा आधारित र हेर पठनपाठन गरिन्छ। सन् २०१९ को अन्त्यबाट सुरु भएको विश्वव्यापी कोभिड महामारीले अधिकांश शैक्षिक संस्थाहरूको पठनपाठन शैलीमा आमूल परिवर्तन ल्याईदिएको पाईन्छ। कोभिड पश्चात त पुरै विश्व नै अनलाइन प्रविधिबाट चलन बाध्य भएको र त्यसैको सकारात्मक परिणाम स्वरूप नेपाली समाजका निजी तथा सार्वजनिक निकायहरूले पनि अनलाइन सेवा प्रवाहमा ब्यापक प्रगति गरेको पाईन्छ। यस अन्तर्गत अनलाइन कक्षा, अनलाइन सरकारी सेवा प्रवाह, अनलाइन बैकिङ्क, अनलाइन विलिङ्क तथा भुक्तानी प्रणाली, भर्चुअल बैठक प्रणाली आदिको सफल प्रयोग भैरहेको छ।

प्रविधिको प्रयोगबाट आज असामान्य लाग्ने कठिन प्रकृतिका कार्यहरू सहज रूपमा सम्पादित भएका उद्धारण हाम्रा सामु विद्यमान छन्। यसै सन्दर्भमा यसको जग विद्यालय तथा कलेजहरूनै हुन्। यसका प्रयोक्ता भनेका आजका विद्यार्थी कर्मचारी र शिक्षक तथा प्राध्यापकहरूनै हुन्। (मैनाली, २०७६) समयक्रम संग राज्यको नीति तथा शिक्षाका राष्ट्रिय उद्देश्यमा समेत प्रविधिमा आधारित शिक्षालाई महत्वपूर्ण विषयको रूपमा अंगिकार गरिएको छ। जसका लागि राज्यको नीति तथा कार्यक्रम र बजेटमा समेत समाहित गरी कार्यान्वयन गरिएको छ। यसको प्रयोगका लागि सबैभन्दा पहिला शिक्षक तथा अध्यापकहरूको क्षमता विकास गर्नुपर्ने हुन्छ साथै क्याम्पसको संस्थागत क्षमता सुदृढीकरण गरिनु आवश्यक रहन्छ। शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा प्रविधिका साधनको प्रयोगबाट शिक्षकको शिक्षणलाई सहजीकरण गर्न तथा विद्यार्थीको सिकाइलाई दिगो बनाउन र समग्रमा शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापलाई प्रभावकारी बनाउन सहयोग पुग्छ। हामीसँग जुनस्तरको प्रविधिको पूर्वाधार छ, त्यो प्रविधिलाई प्रयोग गर्न सक्ने मानवीय र संस्थागत क्षमता छ, त्यसले हामीले राखेका सञ्चार प्रविधिको साधनको प्रयोग सम्बन्धी महत्वाकांक्षाहरू पूरा हुन अत्यन्त कठिन र चुनौतिपूर्ण भएको छ (मैनाली, २०७६)।

Roblyer (2008) का अनुसार सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोगले शिक्षण विधिलाई शिक्षक केन्द्रित विधिबाट विद्यार्थी केन्द्रित विधिमा रूपान्तरण गर्न सजिलो भएको छ। शिक्षक केन्द्रित शिक्षण विधिको ठाउँमा सिकारु केन्द्रित शिक्षण विधिको शुरुवात गर्नु अहिलेको पाठ्यक्रमको मुद्दा हो। यसले विद्यार्थीमा उत्प्रेरणा जगाउँछ, सूचना युगको लागि आवश्यक सिप हासिल गराउँछ। सूचना, सञ्चार र प्रविधिलाई स्पष्ट पाउँदा काफ्ले वासुदेव र साथीहरू (२०६१) ले भनेका छन् आजको युग विज्ञान र प्रविधिको युग हो। हरेक क्षेत्रमा अछुतो नरहेको वैज्ञानिक प्रविधि आज शिक्षा क्षेत्रबाट पनि टाढिन सक्दैन फलत शिक्षा क्षेत्रमा भएका परम्परागत सिकाइ शैली र उपकरणहरूलाई वैज्ञानिक सिकाई पद्दति र आधुनिक साधनहरूले विस्तारित गर्यो। चक, डस्टर र कालोपाटी अतिरिक्त रेडियो टेपरेकर्डर, टेलिभिजन, कम्प्युटर, इन्टरनेट जस्ता साधनहरूले शिक्षा क्षेत्रलाई आधुनिक युगसँग समयानुकूल डोर्याउन थालेको छ। Aryal (2077) का अनुसार शिक्षक सक्षमताको प्रारूपमा भएको व्यवस्था अनुसार सिकाइलाई सहजीकरण गर्न साथै सूचना, सञ्चार र प्रविधि एकिकृत रणनीतिहरूको

छनौट तथा प्रयोग गर्न, सिकारुका आवाश्यकता अनुसार डिजिटल सामग्री विकास गर्न, सिकारुका स्व सिकाइ प्रबद्धन गर्न, आपसी संचार र सहकार्यलाई प्रभावकारी बनाउन, सिकाइको मूल्यांकन तथा पृष्ठपोषण प्रदानका लागि सूचना, सञ्चार र प्रविधिको उपयोग गरिन्छ ।

सूचना, सञ्चार र प्रविधि मानव जीवनको महत्वपूर्ण अंग हो । उच्चशिक्षा हासिल गर्ने विद्यार्थीलाई सूचना, सञ्चार र प्रविधि सम्बन्धी ज्ञान दिनु अति आवाश्यक छ । क्याम्पस तह उच्चशिक्षा हासिल गर्ने थलो हो । यस तहमा उच्च शिक्षालाई गुणस्तरीय र प्रभावकारी बनाउन सकेमा मात्र समाज र राष्ट्रलाई चाहिने जनशक्ति प्राप्त हुन्छ । अर्कोतिर क्याम्पसको स्तर, शिक्षा प्रदान गर्ने क्षमता, काम गर्ने प्राध्यापकहरू तथा कर्मचारीहरूको समग्र क्षमता पनि राम्रो हुनजान्छ, क्याम्पसबाट विद्यार्थी तथा सरोकार पक्षहरूमा दिनुपर्ने सेवा पनि प्रभावकारी हुन जान्छ । त्यसैले सूचना, सञ्चार र प्रविधिको अभावमा क्याम्पसबाट दिइने सेवालाई चुस्त, दुरुस्त, छिटो, छरितो विद्यार्थी तथा सरोकारमुखि बनाउन सकिरहेको अवस्था देखिदैन । शिक्षण प्रक्रियामा रहेका थोत्रा विधिहरू रूपान्तरण गर्न नसक्नु, आधुनिक सूचना, सञ्चार र प्रविधिलाई इन्टरनेट सञ्जालमा जोडी प्रभावकारी सिकाइ गराउन नसक्नु हाम्रा जस्ता क्याम्पसका प्रमुख समस्याहरूको रूपमा देखापरेका छन । ओखलढुंगा क्याम्पस ओखलढुंगाको कार्यालय व्यवस्थापन तथा सञ्चालनको अवस्था र शिक्षणमा सूचना, सञ्चार र प्रविधिको प्रयोगको वर्तमान अवस्था, शिक्षण सिकाइलाई शैक्षिक रूपान्तरणको लागि प्रयोग भएका सूचना, सञ्चार र प्रविधिका साधनहरू जानकारी, क्याम्पस कार्यालय व्यवस्थापन तथा सञ्चालन र शिक्षण सिकाइमा सूचना, सञ्चार र प्रविधिको प्रयोग गर्न आई परेका कठिनाईहरू र चुनौतीहरू, र चुनौतीहरूलाई समधान गर्न अपनाउनु पर्ने तौरतरिकाहरूको बारेमा अनुसन्धान गरी सो अनुसन्धानको पृष्ठभूमिमा रहेर यहाँ छोटो चर्चा गरिएको छ ।

अध्ययन विधि

ओखलढुंगा क्याम्पसमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग र प्रभावकारिताको वर्तमान अवस्था अध्ययनको लागि क्याम्पसमा नियमित अध्ययनरत जम्मा ५५९ विद्यार्थीबाट १० प्रतिशत विद्यार्थी, जम्मा ३ जना कार्यरत कर्मचारीबाट ७५ प्रतिशत कर्मचारी र जम्मा १९जना सहायक प्राध्यापक तथा उपप्राध्यापकहरूबाट ७५ प्रतिशत अध्यापनरत सहायक प्राध्यापक तथा उपप्राध्यापकहरूलाई प्रत्येक नमूना एकाइको छनौट हुने संभावना बराबर रहने र नमूनाको एकाइहरूको छनौटमा पक्षपात नहुने भएकोले साधारण संयोगिक नमूना छनौट विधि (Creswell, 2011) बाट, अध्ययनका उद्देश्य अनुसार अनुसन्धानकर्ताले सम्बन्धित पदीय जिम्मेवारमा रहेका क्याम्पस प्रमुख र विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षलाई उद्देश्य मुलक नमूना छनौट विधि (Creswell, 2011) बाट छनौट गरि नमूना छनौटमा परेका एकाइबाट प्राप्त राय, सुझाव, बिश्लेषण र दृष्टिकोणहरूलाई सूचनाको रूपमा लिइएको छ । त्यस्तै सूचना र तथ्यहरूको विश्वषनीयता कायम गर्न प्रश्नावलीका आधारमा सूचना संकलन गरिएको छ । त्यस्तै स्वयम अनुसन्धानकर्ताले अवलोकन फारमको प्रयोग गरी सूचना र तथ्यहरूलाई थप विश्वषनीय कायम गरिएको छ ।

सूचना, सञ्चार र प्रविधिको व्यवस्थापन तथा वर्तमान प्रयोगको अवस्था

त्रिभुवन विश्वद्यालयबाट सम्बन्धन प्राप्त भई संचालनमा आएका केही क्याम्पसहरू शहरी क्षेत्रमा रहेका र उनीहरूको सूचना प्रविधिको प्रयोगमा पहुँच ग्रामिण क्षेत्रमा भन्दा सहज र राम्रो रहेको पाईन्छ तर अधिकांश ग्रामीण क्षेत्रमा संचालनमा रहेका क्याम्पसहरूको सूचना प्रविधिमा पहुँच अति कमजोर रहेको देखिन्छ । कोभिड महामारी

पछि सूचना प्रविधिको प्रयोगमा देशभरी नै सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको विकास तथा विस्तारमा त्रिभुवन विश्वविद्यालय आंगिक तथा सामुदायिक क्याम्पसहरूको सक्रियता बढे सँगै ओखलढुंगा क्याम्पसमा पनि सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रशासन तथा शिक्षणमा प्रयोग बढ्दै गएको कुरा क्याम्पसका नियमित गतिविधिबाट थप स्पष्ट हुन्छ ।

क्याम्पस तथा क्याम्पसमा कार्य सम्पादन गर्ने कर्मचारी प्राध्यापकहरूको कार्य क्षमता बढाउने प्रमुख माध्यम भनेको सूचना, सञ्चार र प्रविधि युक्त संयन्त्रहरूको प्रयोग र संचालन हो । प्रशासनिक कार्यलाई व्यवस्थित बनाउन, उपलब्ध भएका तथ्यांक र सूचनालाई प्रशोधन गरी अर्थपूर्ण प्रयोग गर्न, विद्यार्थीहरूमा उत्प्रेरणा जगाउन सूचना, सञ्चार र प्रविधि आजको प्रमुख आवश्यकता भएको छ । सूचना, सञ्चार र प्रविधिको सम्प्रेषण व्यवस्थापनको अभावमा क्याम्पसको व्यवस्थापन, सम्पादन अध्ययन तथा अध्यापनका सम्पूर्ण कार्यहरू अपूरो तथा अधुरो हुन गई शिक्षाको शैक्षिक गुणस्तर कमजोर रहन्छ, उत्पादन भएको जनशक्ती कमजोर रहन्छ भने त्यस्तो जनशक्तीले आजको एक्काईसौं शताब्दीको विज्ञान र प्रविधिको समाजका आवश्यकता र चाहनाहरू पुरा गर्न सक्दैनन् । त्यस्तै सूचना, सञ्चार र प्रविधि युक्त संयन्त्रहरूको प्रयोग र संचालनको लागि क्याम्पसको भौतिक अवस्था तथा कक्षाकोठाको संख्या र अवस्था, सुरक्षाको स्थिति, विजुली तथा सौर्य उर्जाको व्यवस्था, उपयोग र परिचालन गर्ने जनशक्ति र जनशक्तिको व्यवस्थापन, इन्टरनेटको व्यवस्था, कम्प्युटरको अवस्था, आर्थिक अवस्था तथा विद्यार्थीहरूमा फ्री डाटा प्याक तथा इन्टरनेट सहितको कम्प्युटरको प्रयोगमा विद्यार्थीहरूको पहुँचको अवस्था, क्याम्पसमा सूचना, सञ्चार र प्रविधि युक्त संयन्त्रहरूको प्रयोग र संचालनमा यसको प्रभावकारितामा राम्रो र गुणस्तरीय सेवा प्रवाह हुन आवश्यक छ । यस अध्ययनले विगतमा ओखलढुंगा क्याम्पसमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको अवस्था कमजोर देखिए पनि वर्तमान अवस्थामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका व्यवस्थापन र प्रयोगका गतिविधिहरू तिव्र गतिमा अघि वढेका छन् ।

प्रयोगमा ल्याइएका सूचना तथा संचार प्रविधिहरू

विश्वमा उत्पादित भएका ज्ञान तथा प्रतिपादित सिद्धान्तलाई शैक्षिक संस्थामा प्रयोग गरि विकसित देशहरूले अपेक्षित लक्ष्य तथा उद्देश्यलाई हासिल गराउन सूचना, सञ्चार र प्रविधिको प्रयोग गरि सफल भएका छन् । सूचना, सञ्चार र प्रविधिको क्षेत्रमा भएको विकासले अधिकांस विकासका आयामलाई सार्थक तुल्याउनुको साथै नविनतम वैज्ञानिक प्रविधिलाई उपयोग गर्दै लगेका छन् । तर हाम्रो जस्तो विकासोन्मुख देश त्यसमा पनि ग्रामिण भूगोलमा रहेको यस ओखलढुंगा सामुदायिक क्याम्पसले कार्यालय व्यवस्थापन तथा संचालन र शिक्षण सिकाइमा प्रविधिको उपयोग गर्न स्रोत साधन, सीप तथा दक्षता आर्थिक अभावमा सूचना तथा प्रविधिहरूको व्यवस्थापन तथा प्रयोग चाहे अनुसारको प्रगति गर्न सकेको छैन ।

यस ओखलढुंगा सामुदायिक क्याम्पसमा शै.स. २०८०/८१ मा मानविकी संकाय BA, व्यवस्थापन संकाय BBS, र शिक्षाशास्त्र संकाय BEd र MEd ५५९ विद्यार्थीहरू अध्ययनरत रहेको यस क्याम्पसमा विद्यार्थी सिकाइ प्रयोजनको लागि कम्प्युटर हबको रूपमा एक कक्षाकोठालाई व्यवस्था गरिएको छ । जसमा जम्मा ८ वटा डेस्कटप कम्प्युटरको व्यवस्था गरेको छ । अफिसिएल प्रयोजनको रूपमा ४ वटा डेस्कटप, ३ वटा ल्यापटपलाई प्रयोगमा ल्याइएको देखिन्छ भने ७ वटा ल्यापटपलाई उपप्राध्यापकहरूले शिक्षण सिकाइ प्रयोजनको लागि प्रयोग गर्दै आएको पाईन्छ । जसलाई तालिकाबाट थप प्रस्ट पार्न सकिन्छ ।

तालिका १

ओखलढुंगा क्याम्पस डेस्कटप तथा कम्प्युटरको अवस्था शै.स. २०८०/८१

क्र.सं.	विवरण	संख्या	कामको प्रयोजन
१.	डेक्सटप कम्प्युटर	८	विद्यार्थी सिकाइ
२.	डेक्सटप कम्प्युटर	४	अफिसिएल काम
३.	ल्यापटप	३	अफिसिएल काम
४.	ल्यापटप	७	शिक्षण सिकाइ

स्रोत: ओखलढुंगा क्याम्पस ओखलढुंगाको जिन्सी अभिलेख खाता २०८०

क्याम्पस प्रमुख र उपप्राध्यापकहरूको बनाइमा अफिसियल कार्यलाई अझै एक दर्जन ल्यापटप र बिद्यार्थीहरूलाई तत्कालको लागि ४० थान सेट डेक्सटप कम्प्युटर आवश्यक रहेको छ। यस क्याम्पसको शिक्षण सिकाइलाई प्रभावकारी बनाउन दुई वटा स्मार्टवोर्ड खरिद गर्ने कक्षाकोठामा व्यवस्थापन गर्ने क्याम्पस व्यवस्थापन समितिको निर्णय भईसकेको भएपनि सो कार्यको कार्यन्वयन हुन बाकी रहेको क्याम्पस प्रमुखले बताउनु हुन्छ। सम्पूर्ण बिद्यार्थीहरूको पठनपाठको लागि तथा शिक्षण प्रभावकारी बनाई हालको विद्यार्थी उत्तीर्ण दर वढाउन ओखलढुंगा क्याम्पसले ५ वर्षे रणनीतिक योजना (२०२४-२०२८) प्रस्ताव ल्याएको र सो योजनामा ICT का उपकरणहरूको व्यवस्थापन गरिने योजना रहेको क्याम्पस व्यवस्थापन समितिका अध्यक्ष मोहन कुमार श्रेष्ठ बताउनु हुन्छ। यस क्याम्पसमा प्रशासनिक कार्य र प्राध्यापकको प्रयोजनको लागि नेपाल टेलिकमको TP-Link - 97C5 65 Mbps क्षमताको इन्टरनेट सुविधा उपलब्ध रहेको छ। विश्वविद्यालय अनुदान आयोग बाट समता Equity मा आधारित अनुदान परियोजना कार्यक्रम यस क्याम्पसमा संचालन भए सँगै UGC को आर्थिक सहयोगमा क्याम्पसले आफ्नै वेबसाइट <https://okhaldhungacampus.edu.np> बनाएको छ भने भर्ना भएका सम्पूर्ण विद्यार्थीहरूलाई नेपाल टेलिकम सँगको सहकार्यमा निशुल्क इन्टरनेट डाटा प्याक प्रयोग गर्न पाउने कार्यको लागि नेपाल टेलिकमसँग क्याम्पसको सम्झौता भइसकेकोले सो सुविधा बिद्यार्थीहरूले छिटै उपभोग गर्ने कुरा क्याम्पस प्रमुख तथा उपप्राध्यापकहरू बताउनु हुन्छ। क्याम्पसको Capacity building सम्बन्धी Digital Skill का तालिमका कार्यक्रमहरू संचालन हुदै आएको पाइन्छ। विश्वविद्यालय अनुदान आयोग बाट उच्च शिक्षामा विशिष्टताको प्रबर्द्धनको कार्यक्रम (Nurturing Excellence in Higher Education Program- NEHEP) अन्तर्गत विस्तारित कार्यसम्पादनमा आधारित अनुदान कार्यक्रमका लागि पनि छनौट भईसकेको छ भने डिजिटलाइजेसन कार्यसम्पादन अनुदान Capacity building सम्बन्धी Digital Skill का लागि क्याम्पसले यस कार्यक्रममा सहभागिता हुनको लागि प्रस्तावना सहित आवेदन पेस गरेको हुदा अब यो क्याम्पसको शैक्षिक क्रियाकलाप Digitalization को युगमा प्रवेश गरेको क्याम्पसका प्राध्यापकहरूको बनाई रहेको छ। (Extended Performance Based Grants – EPBF) का कार्यक्रमहरूलाई व्यवस्थित रूपमा संचालन गर्न EMIS Focal Person, EMIS Coordinator का साथै Digitalization Coordinator र IT Focal Person को समेत व्यवस्था रहेको पाइन्छ। त्यस्तै बिद्यार्थीहरूमा Digitalization सम्बन्धी ज्ञान, सीप र दक्षता प्रदान गर्न आइसिटी तथा कम्प्युटर विषयलाई Non-credit course को रूपमा व्यवस्था तथा संचालन गरेर निशुल्क पठनपाठन समेत

गरेको छ । यस कार्यक्रमबाट धेरै विद्यार्थी लाभान्वित हुने मात्र होईन प्रविधिको प्रयोगले आज असामान्य लागेका कठिन प्रकृतिका कार्यहरू जस्तै कम्प्युटर, इमेल इन्टरनेट, अनलाईन कक्षा, शैक्षिक सफ्टवेयरहरू, प्रोजेक्टर, स्मार्ट टिभि, स्मार्टवर्ड, प्रिन्टर, अनलाईन सरकारी सेवा प्रवाह, अनलाईन बैंकिङ्क, अनलाईन विलिङ्क तथा भुक्तानी प्रणाली, भर्चुअल बैठक ई लात्रेरी, ग्रुपमेसेन्जर, ह्याटसएप, फेसबुक, भाइवर, विद्युतिय आपूर्ती, वेवसाइट, मल्टिमिडिया, अनलाइन, भर्चुअल आदिको सफल प्रयोग गर्न सक्ने भई विद्यार्थीले आफुलाई प्रविधिमैत्री क्षमताको विकास गराउनुको साथै समग्र क्याम्पसको संस्थागत क्षमता सुदृढीकरण हुने निश्चित देखिन्छ ।

यस क्याम्पसमा कर्मचारी, शिक्षक तथा बिद्यार्थीहरूको भर्ना तथा परीक्षा प्रणालीको अभिलेखिकरण प्रशासनिक कार्य तथा सेवा गर्नका लागि शैक्षिक सफ्टवेयरहरूको निर्माण तथा प्रयोग भएको देखिन्छ, प्राध्यापकहरूले सेमिनर, गोष्ठी, तालिममा प्रोजेक्टरको बढि प्रयोग गरेको पाईयो भने नियमित शिक्षण सिकाईमा कम प्रयोग गरेको पाइयो । यस क्याम्पसमा स्मार्ट टिभिको सुबिधा नरहेको, प्रिन्टर मेसिनको पहुँच प्रशासनिक रूपमा रहे पनि विद्यार्थीहरूको पहुँचमा रहेको देखिदैन । यस क्याम्पसले अध्यापन गराउदै आएका संकाय र विषयहरूको कूल घण्टीको २५ प्रतिशत कोर्ष Teams Application को प्रयोगबाट शिक्षक तथा विद्यार्थीहरूलाई छोटो तालिमको व्यवस्थापन गरी Online कक्षाहरू संचालन गरेको पाईन्छ । (क्याम्पस व्यवस्थापन समितिको निर्णय पुस्तिका र दैनिक कक्षा तालिका (२०८०) ओखलढुंगा क्याम्पस ओखलढुंगा) । त्यस्तै विषयगत शिक्षकहरूले, ग्रुपमेसेन्जर, ह्याटसएप, फेसबुक, भाइवरलाई आवश्यकता अनुसार कक्षा नोटहरू राख्ने, परीक्षाका प्रश्नपत्रमा छलफल गर्ने, गुगल फर्मको बिकास गरी क्याम्पसको आन्तरिक परीक्षा लिने कार्य हुने गरेको पाइन्छ । त्यस्तै यस क्याम्पसमा अध्यापनरत अध्यापक तथा अध्ययनरत विद्यार्थीहरूलाई केन्द्रिय पुस्तकालय सँग सहकार्य गरि ई-पुस्तकालय समेतको व्यवस्था गरेको छ । यस क्याम्पसले विश्वविद्यालय अनुदान आयोगको पूर्ण सहयोगमा सुविधा सम्पन्न भौतिक, शैक्षिक पूर्वधारहरूको निर्माण कार्य सम्पन्न गरिसकेको र केही निर्माण कार्यहरू हुदै गरेकोले अत्याधुनिक ICT को प्रयोग मार्फत शिक्षण सिकाई क्रियाकलाप संचालन गरेर विद्यार्थीको पहुँचमा ल्याउन नसकेका सूचना तथा संचार प्रविधिहरूका साधनहरूलाई ब्यवस्थित गरी बिद्यार्थीहरूको पहुँच र प्रयोगमा ल्याउन सकिने हुँदा प्रशासनिक कार्यसम्पादन राम्रो बनाउन, बदलिदो विश्वपरिवेश सुहाउदो शिक्षा प्रदान गरी गुणस्तरीय जनशक्ति उत्पादन गर्न सक्ने कार्यमा यस क्याम्पसको महत्वपूर्ण योगदान पुग्ने अध्ययनले देखाउछ ।

सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको व्यवस्थापनमा देखिएका मुख्य चुनौतीहरू

सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग र प्रभावकारिताको अवस्था अध्ययनको लागि क्याम्पसमा अध्ययनरत विद्यार्थी, कार्यरत प्राध्यापक, कर्मचारी, क्याम्पस प्रमुख र विद्यालय व्यवस्थापन समितिका अध्यक्षबाट प्राप्त राय, सुझाव, बिश्लेषण र दृष्टिकोणहरूलाई सूचनाको रूपमा लिइ समग्रमा बिश्लेषण गर्दा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको व्यवस्थापन तथा वर्तमान प्रयोगमा देखिएका मुख्य समस्या तथा चुनौतीहरू निम्नानुसार रहेको पाईन्छ ।

- शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा यस क्याम्पसको संस्थागत रूपमा नीति निर्माण तथा निर्णय समेत भए पनि त्यसलाई व्यवहारिक रूपमा कार्यान्वयनमा ल्याउन नसक्नु समस्या हो भने ICT नीति कार्यान्वयन गरेर देखाउनु चुनौती रहेको पाईन्छ ।
- शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्ने दक्ष जनशक्तिको अभाव रहनु ICT को समस्या

हो भने ICT को ज्ञान, सीप भएका थप जनशक्तिको व्यवस्थापन गरेर देखाउनु चुनौती रहेको देखिन्छ ।

- प्राध्यापक तथा कर्मचारीहरू पनि ICT प्रति उत्साहित नदेखिनुका साथै, अभिमुखिकरण तथा तालिमको पनि अभाव रहनु समस्याको रूपमा रहेको छ भने ICT प्रति प्राध्यापक तथा कर्मचारीहरूलाई उत्साहित बनाउनु, तालिम प्राप्त बनाएर देखाउनु चुनौतीका रूपमा रहेको देखिन्छ ।
- अधिकांश कर्मचारी तथा अध्यापकहरूमा आधुनिक सूचना प्रविधिको प्रयोग गर्ने सीप र दक्षता सम्बन्धी ज्ञान न्युन रहनु समस्याको रूपमा रहेको देखिन्छ भने पुरानो शैली र ढाँचाका मार्कर वोकेर भाषण विधिबाट शिक्षण गर्ने अध्यापकहरूले प्रविधिमैत्रि ढाँचाबाट शिक्षण गरेर देखाउनु चुनौतीको रूपमा रहेको छ ।
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिमा आम विद्यार्थीहरूको पहुँच पुऱ्याउनु समस्याको रूपमा रहेको छ भने अध्ययनरत सम्पूर्ण विद्यार्थीहरूमा ICT को पहुँच पुऱ्याएर देखाउनु चुनौतीको रूपमा रहेको छ ।
- क्याम्पसमा भर्ना भएका तर भौगोलिक विकटता र सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको नेटवर्क नभएका कारण ICT का माध्यमबाट नियमित अध्ययन गर्न नसक्ने असमर्थ विद्यार्थीहरूमा ICT को समस्या हो भने त्यसता विद्यार्थीहरूमा प्रविधिमैत्रि शिक्षण गरेर देखाउनु ठूलो चुनौती हो ।
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका साधनहरूको प्रयोगका लागि आवश्यक प्रयास इन्टरनेट र कम्प्युटर अन्य आवश्यक उपकरणहरू नहुनु, कम्प्युटर प्रयोगशालाको अभाव रहनु र भएका उपकरणहरूको सहि सदुपयोग, उपयोग संरक्षणमा पनि सबै शिक्षक तथा कर्मचारीहरूको ध्यान नजानु र आवश्यक दक्षताको समेत अभाव रहनु समस्या हो भने इन्टरनेट र कम्प्युटर अन्य आवश्यक उपकरणहरूको उपयुक्त व्यवस्थापन, प्रयोग र संरक्षण गरेर देखाउनु चुनौती हो ।
- बैकल्पिक विद्युतको व्यवस्थापन नहुनु समस्या हो भने बैकल्पिक विद्युतको व्यवस्थापन गरेर देखाउनु चुनौती हो ।
- आवश्यक तथा प्रयाप्त रूपमा सुविधा सम्पन्न तथा प्रविधियुक्त भौतिक, शैक्षिक पूर्वाधारहरूको व्यवस्थापन नहुनु समस्या हो भने स्रोतको अभावमा आर्थिक स्रोतव्यवस्थापन गरी सुविधा सम्पन्न तथा प्रविधियुक्त भौतिक, शैक्षिक पूर्वाधारहरूको व्यवस्थापन गरेर देखाउनु चुनौती हो ।
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका साधनहरूको प्रयोगको आवश्यकतावारे व्यवस्थापकिय पक्षको चासो कम हुनु, ICT प्रति विद्यार्थी, शिक्षक र क्याम्पस प्रशासन पनि कमजोर उदासिन रहनु समस्या हो भने सरोकारवाला सबैलाई संगठित र सक्रिय बनाई व्यवस्थापकिय पक्ष संगठित गरेर देखाउनु पनि चुनौती हो ।
- दुत्त गतिको Internet सेवा विस्तार नहुदा क्याम्पसको प्रशासनिक कार्यका अतिरिक्त शिक्षण सिकाइका काममा अवरोध भई सेवा प्रभावित हुन समस्याको रूपमा देखापरेको छ भने दुत्त गतिको Internet सेवा विस्तार गरी चुस्त, छरितो सेवा पुऱ्याउनु चुनौती हो ।
- वैकल्पिक उर्जा, स्मार्ट बोर्डको व्यवस्थापन नहुदा गुणस्तरीय शिक्षा प्रदान गर्ने कार्यमा समस्या आउनु समस्या हो भने स्रोतको अभावमा आर्थिक स्रोतव्यवस्थापन गरी वैकल्पिक उर्जा, स्मार्ट बोर्ड लगाएतका उपकरणहरूको व्यवस्थापन गरेर देखाउनु चुनौती हो ।

- आवश्यक बजेटको व्यवस्थापन गर्न नसक्नु गम्भिर समस्या हो भने विभिन्न निकायहरूबाट आर्थिक स्रोतको खोजी गरी बजेटको व्यवस्थापन गरेर देखाउनु चुनौती हो ।

समाधानका उपायहरू

- क्याम्पस व्यवस्थापन समिति र क्याम्पस प्रशासनले क्याम्पसको संस्थागत रूपमा गरिएका शिक्षामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि सम्बन्धी नीति निर्माण तथा निर्णयलाई व्यवहारिक रूपमा कार्यन्वयनमा ल्याउन जिम्मेवार र उत्तरदायी वन्नुपर्छ ।
- क्याम्पसमा कार्यरत कर्मचारी तथा प्राध्यापकहरूले सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग सम्बन्धी तालिम लिइनुपर्छ साथै क्याम्पसमा नयाँ नियुक्ति दिँदा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको राम्रो ज्ञान, सीप र दक्षता भएका दक्षजनशक्तिको मात्र व्यवस्थापन गरिदै लगिनुपर्छ ।
- प्राध्यापक तथा कर्मचारीहरू सूचना तथा सञ्चार प्रविधि प्रति उत्साहित, क्रियाशिल र खोजमुलक बनिनुपर्छ साथै क्याम्पसले पनि नयाँ विकास भएका सूचना प्रविधि प्रति अभिमुखिकरण तथा तालिमको व्यवस्था गरि अध्यापकहरूलाई प्रविधिमैत्री ढाचाँबाट शिक्षण गर्ने उपयुक्त वातावरण बनाइनु पर्छ ।
- बैकल्पिक उर्जाको व्यवस्थापन सहित सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका साधनहरूको प्रयोगका लागि द्रुत गतिको गुणस्तर र क्षमता भएको इन्टरनेटको सेवा विस्तार, आवश्यक मात्रामा कम्प्युटर, स्मार्ट बोर्ड, प्रजेक्टर लगाएतका अन्य आवश्यक उपकरणहरूको उपयुक्त व्यवस्थापन, प्रयोग संरक्षण र गुणस्तरीय शिक्षामा जोड दिइनुपर्छ ।
- प्रशासनिक कार्यमा मात्र सिमित रहेको इन्टरनेटको सेवालार्ई गुणस्तर र क्षमता भएको इन्टरनेटको सेवा विस्तार गरी गुणस्तरीय शिक्षाको लागी बिद्यार्थीको पहुँचमा पुऱ्याइनु पर्छ ।
- आर्थिक स्रोत व्यवस्थापन गरी आवाश्यक तथा पर्याप्त रूपमा सुविधा सम्पन्न भौतिक, शैक्षिक पूर्वाधारहरू सहितको प्रविधियुक्त कक्षाकोठाको व्यवस्थापन गर्नुपर्छ ।
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधिका साधनहरूको व्यवस्थापन र प्रयोगमा क्याम्पस व्यवस्थापनमिति, क्याम्पस प्रशासन, प्राध्यापकहरू सधै सक्रिय रहनु पर्छ । साथै सरोकारवाला सवैलाई संगठित र सक्रिय बनाई व्यवस्थापकिय पक्षमा सहभागिता गराउनु पर्छ ।
- विभिन्न निकायहरूबाट आर्थिक स्रोतको खोजी गरी आवश्यक बजेटको व्यवस्थापन गर्न क्याम्पस प्रशासन सक्रिय भई निरन्तर लागि रहनु पर्छ ।
- विश्वविद्यालय अनुदान आयोगबाट समतामा आधारित अनुदान परियोजना कार्यक्रम, विस्तारित कार्यसम्पादनमा आधारित अनुदान भएछँ कार्यक्रम, डिजिटलाइजेसन कार्यसम्पादन अनुदान लगाएतका कार्यक्रमहरूलाई व्यवस्थित रूपमा संचालन गर्न व्यवस्था गरिएका Focal Person, IT Coordinator लाई सुविधा सहितको जिम्मेवारी दिइ ICT को निरन्तर प्रयोग र कर्मचारी तथा अध्यापकहरूले सहकार्य गर्दै शिक्षण सिकाईका गुणस्तरमा जोड दिन लगाउनु पर्छ ।

निष्कर्ष

आज नेपालको विश्वविद्यालयमा उत्पादित विद्यार्थीहरू विश्वका विभिन्न देशमा रहेका प्रविधि मैत्री विश्वविद्यालयबाट उत्पादित भएका विद्यार्थी सँग प्रतिस्पर्धा गर्नु पर्ने अवस्था रहेको छ । यस्तो अवस्थामा ओखलढुंगा क्याम्पस ओखलढुंगाको शैक्षिक क्षेत्रमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधि सम्बन्धी नीति निर्माण तथा निर्णय समेत भए पनि त्यसलाई प्रभावकारी तथा व्यवहारिक रूपमा कार्यन्वयनमा ल्याउन सकेको देखिदैन । सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग गर्ने दक्ष जनशक्तिको अभाव, प्रयाप्त अभिमुखिकरण तथा तालिमको अभाव, सुविधा सम्पन्न तथा प्रविधियुक्त भौतिक, शैक्षिक पूर्वधारहरू, प्रयाप्त इन्टरनेट र कम्प्युटर अन्य आवश्यक उपकरण व्यवस्थापनको अभाव, कमजोर प्रशासनिक व्यवस्थापन, राम्रो वजेटको व्यवस्थापन आदि समस्याहरू रहदा पनि यस क्याम्पसले प्राध्यापक तथा विद्यार्थीलाई प्रविधिमैत्री क्षमताको विकास गराउने कार्यका साथै समग्र क्याम्पसको संस्थागत क्षमता सुदृढीकरणका प्रयासहरू भएको क्याम्पसका प्रविधि मैत्री गतिविधिबाट स्पष्ट देखिन्छ । त्यस्तै यस क्याम्पसको कार्यालय व्यवस्थापन तथा सञ्चालन र शिक्षणमा सूचना, सञ्चार र प्रविधिका साधन र साधनको प्रयोगको वर्तमान अवस्था, क्याम्पसको कार्यालय व्यवस्थापन तथा सञ्चालन र शैक्षिक रूपान्तरणको लागि प्रयोग भएका सूचना, सञ्चार र प्रविधिका साधनहरू र कर्मचारी र प्रध्यापकहरूको दक्षता सम्बन्धी ज्ञानको अवस्था र क्याम्पसको कार्यालय व्यवस्थापन तथा सञ्चालन र शिक्षण सिकाईमा सूचना तथा प्रविधिको प्रयोग गर्न आई परेका कठिनाई तथा चुनौतीहरू र समधानका उपायहरूको खोजी गरी क्याम्पसको यथार्थ अवस्था, सूचना र तथ्याडलाई छर्लङ पारेको हुदा यस अनुसन्धान अध्ययनको उद्देश्य पुरा भएको स्पष्ट हुन्छ ।

अन्त्यमा ओखलढुंगा क्याम्पस ओखलढुंगामा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग र यसको प्रभावकारिता सम्बन्धी तयार गरिएको यस अनुसन्धानात्मक लेखले क्याम्पसको कार्यालय व्यवस्थापन तथा सञ्चालन र शिक्षणमा सूचना, सञ्चार र प्रविधिका साधन र साधनको प्रयोगको वर्तमान अवस्थालाई उजागर गर्ने प्रयास गरेको छ । शैक्षिक रूपान्तरणको लागि प्रयोग भएका सूचना, सञ्चार र प्रविधिका साधनहरू र कर्मचारी र प्रध्यापकहरूको दक्षता सम्बन्धी ज्ञानको अवस्था र क्याम्पसको कार्यालय व्यवस्थापन तथा सञ्चालन र शिक्षण सिकाईमा सूचना तथा प्रविधिको प्रयोग गर्न आई परेका कठिनाईहरू तथा चुनौतीहरू र समधानका उपायहरूको खोजी गरी सुझाउने कोशिस गरेको छ । साथै क्याम्पस कार्यालय व्यवस्थापन तथा सञ्चालन र शिक्षण सिकाईमा सूचना, सञ्चार र प्रविधिको प्रयोग गर्न आई परेका कठिनाईहरू र चुनौतीहरूलाई अध्ययन गरी पहिचान गर्न र समधानका उपायहरू समेत दिइएकोले यस क्याम्पसले आफ्नो रणनीतिक योजनामा समावेस गरी कार्यन्वयन गरेमा समय सापेक्ष सुधार गर्ने अवसर प्राप्त गर्ने भएकाले ओखलढुंगा क्याम्पस ओखलढुंगाको सूचना प्रविधिमा रूपान्तरण हुन गई संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि भई गुणस्तरीय जनशक्ति उत्पादन हुनेमा कोशेढुंगा सावित हुने छ ।

सन्दर्भ सामग्री

अधिकारी, विष्णुप्रसाद (२०७८), *निम्न माध्यमिक शिक्षक दिग्दर्शन*, आशिष पुस्तक भण्डार बागबजार ।

ओखलढुंगा क्याम्पस, ओखलढुंगा (२०८०), *क्याम्पस व्यवस्थापन समितिको निर्णय पुस्तिका र दैनिक कक्षा तालिका २०८०*, ओखलढुंगा क्याम्पस ।

काफ्ले, वासुदेव र साथीहरू (२०६१), *शैक्षिक प्रविधि र अनौपचारिक शिक्षा*, विद्यार्थी प्रकाशन ।

के.सी., टंक र शर्मा, महाश्रम, (२०७८), शिक्षक सेवा आयोग परीक्षा सारथी माध्यमिक तह, गुडविल पब्लिकेसन प्रा.लि. ।

भट्टराई, होमनाथ, र जि.सी., कृष्णबहादुर (२०७८), समसामयिक शैक्षिक मुद्दाहरू, जुपिटर प्रिन्टिड एण्ड पब्लिसिड हाउस प्रा. लि . बागवजार, काठमाण्डौं ।

मैनाली, गोपीनाथ (२०७६, पुस), सूचना प्रविधि विकास र सुशासन, आर्थिक दैनिक पत्रिका, २ ।

नेपाल सरकार, शिक्षा मन्त्रालय (२०७२), कम्प्युटर शिक्षा कक्षा ८, <https://moecdc.gov.np/en/text-books>

ओखलढुंगा क्याम्पस, ओखलढुंगा (२०८१), वेबसाइट, <https://okhaldhungacampus.edu.np>

Aryal, S. (2077). *Contemporary Educational Issues*. Dikshyanta Prakashan.

Robley, M. D. (2008). *Integrating Educational Technology into teaching*. Pearsons Education Inc.

Creswell, J. W. (2011). *Controversies in mixed methods research*. In N. Denzin & Y. Lincoln (Eds.), *The SAGE handbook on qualitative research* (4th ed., pp. 269–284). Thousand Oaks, CA: Sage.

Rouse, Marganet (2023), *Information and Communication Technology (ICT)*.retrieved June 27, 2023 from <https://techopedia.com>